

วิจารณ์หนังสือ
(Book Review)

รหัสวัฒนธรรม บทบทวนความเข้าใจว่าด้วย “คนไทย” และสังคมไทย

ปुณณรัตน์ พิงคานนท์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ 32000

อีเมลล์: punnarattana@hotmail.com

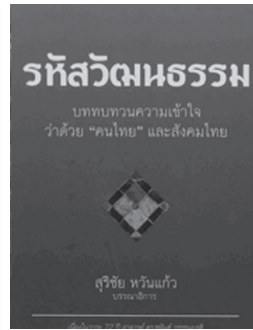
สุริชัย หวันแก้ว บรรณาธิการ

ปีที่พิมพ์ : 2558

ราคา : 250 บาท

356 หน้า

ISBN 978-616-398-035-9

รหัสวัฒนธรรม บทบทวนความเข้าใจว่าด้วย “คนไทย” และสังคมไทย

เป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับคนไทยทุกคนที่ต้องการเข้าใจความเป็นคนไทยด้วยกัน ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องวัฒนธรรม และผู้ที่หลงใหลเรียนว่าอยู่ในสายวัฒนธรรมศึกษา (cultural study) เนื้อหาในเล่มเป็นการรวมบทความของนักวิชาการ 11 ท่าน 11 บทความ ที่มีจุดร่วมสำคัญ คือการนำเสนอปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอันเป็นเรื่องราวของ “คนชายขอบ” ภายใต้บริบททางสังคมแบบใหม่ที่ซับซ้อนและท้าทาย โดยเผยแพร่ต้นความสัมพันธ์เชิงอำนาจอันซับซ้อนผ่านมุมมองใหม่

สุริชัย หวันแก้ว ในฐานะบรรณาธิการหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงคำว่า “รหัสวัฒนธรรม” เป็นการให้ความสำคัญแก่การทำความเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์สำคัญในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ “อำนาจ” ที่ซับซ้อนยกย่อน “อุดมการณ์” ที่มีใช้เพียงการโฆษณาชวนเชื่อหากแต่ซึมชานแนบเนียน “ความหมาย” ที่ถูกทำให้คลาดเคลื่อนเลื่อนหลุดและแตกกระจาย และ “ความรู้” ที่มีใช้ซึ่งที่เป็นสิ่งคงรูปโปร่งใสและมีความแน่นอน ทั้งนี้การทำความเข้าใจดังกล่าวใช่แค่การศึกษาเรื่องของสถาบันต่าง ๆ ขนบประเพณี หรือวิกฤตการณ์ใหญ่ ๆ ในสังคมเท่านั้น แต่ต้องวิเคราะห์สอบสวนลงไปจนถึงระดับวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนและของกลุ่ม เพราะเป็นระดับที่มนุษย์ร่วมกันผลิตและหยิบยื่นความหมายให้แก่ตัวเองและสิ่งอื่นอยู่ตลอดเวลา

หนังสือประกอบไปด้วย 1 ส่วนนำ กับ 3 ส่วนหลัก อันได้แก่ บทนำ โดยสุริชัย หวันแก้ว ในฐานะบรรณาธิการ ที่เขียนสรุปประเด็นสำคัญของ 3 ส่วนหลัก พร้อมทั้งคำถามให้นำมาติดตามอ่านเนื้อหาภายในเล่ม ซึ่งประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 มุมมอง และงานศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาของไทย

เริ่มด้วยบทความเรื่อง ชาติพันธุ์ศึกษาในภาคเหนือของประเทศไทย โดยประสิทธิ์ ลิปรีชา ที่สำรวจสถานภาพของงานศึกษาด้านชาติพันธุ์ในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันการศึกษาดังกล่าวเป็นไปเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้แก่กลุ่มคนชายขอบของสังคม

บทความเรื่องที่ 2 มานุษยวิทยากับปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้: ศักยภาพและข้อท้าทาย โดยอนุสรณ์ อุณโณ ที่สนใจศึกษาผู้คนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า วิธีการทางมานุษยวิทยาที่ถูกนำไปใช้เพื่อทำความเข้าใจ “คนใน” ส่วนใหญ่มาจากสายตา “คนนอก” ซึ่งความเป็น “คนใน” และ/หรือ “คนนอก” นับเป็นสิ่งที่นักมานุษยวิทยาต้องให้ความสำคัญเพื่อที่จะได้สร้างความเข้าใจและแก้ไขปัญหาภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวได้

บทความเรื่องที่ 3 และ 4 โหยหา “บ้าน” ของคนไทย (บางกลุ่ม) ในแดนซามูไร โดยรัตนา โตสกุล และเรื่องเล่าของ “คนไกลบ้าน” ผู้หญิงอีสานผู้ช่วยแม่บ้านในฮ่องกง: บ้านที่ภาคสนามของ “นักเรียนวัฒนธรรมต่างแดน” โดยสุริยา สมุทคุปต์ นั้นได้สะท้อนการสร้างตำแหน่งแห่งหนในการเป็นคนไทยและความเป็นไทยของคนไทยในต่างแดน

ส่วนที่ 2 การเคลื่อนไหวทางสังคม และ “กระบวนการกลายเป็น”

เริ่มด้วยบทความเรื่อง “ชนบท” บนความเคลื่อนไหวสู่ประชาธิปไตย โดย อรรถจักร สัตยานุรักษ์ ซึ่งพบการเมืองรูปแบบใหม่ที่อาศัยเครือข่ายแนวระนาบของกลุ่มอาชีพ และตอกย้ำด้วยว่า ชนบทเป็นสังคมโครงสร้างหลวมแบบชนชั้น

บทความเรื่องที่ 2 การสร้างพุทธศาสนามืดของพระผู้มีบารมีในโลกสมัยใหม่ โดยขวัญชีวัน บัวแดง ที่พบว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ศาสนาของพระอุทูนะ พระกะเหรี่ยงประเทศเมียนมาร์ กลายเป็นทางเลือกสำคัญให้ผู้คน ด้วยการสร้างเครือข่าย การเคลื่อนไหวอันทรงพลัง และเป็นพื้นที่ที่รัฐและกองกำลังใด ๆ ไม่สามารถเข้ายึดครองได้

บทความเรื่องที่ 3 ชายแดนศาสนาศึกษา: การสร้าง “พื้นที่มุสลิม” ในชุมชนผู้ย้ายถิ่น จากพม่า โดยสมศรี กอเข้ม ได้พบว่าปฏิบัติการทางศาสนาบนพื้นที่และชุมชนทางศาสนา ของมุสลิมในพม่าที่เรียกว่ากลุ่มดะวะห์ดับลิซนั้น สามารถสร้างและปรับอัตลักษณ์ของผู้ย้ายถิ่นที่มาอยู่อาศัยในพื้นที่เฉพาะดังกล่าวได้

บทความเรื่องที่ 4 ความเจ็บป่วย กับ “สภาวะการกลายเป็น” สมาชิกชุมชน หมอเหยา?: การเปลี่ยนผ่านอัตลักษณ์ของผู้หญิงชาวผู้ไทย โดยมาลี สิทธิเกรียงไกร ที่นำแนวคิด “สภาวะการกลายเป็น” (becoming) มาทำความเข้าใจการเปลี่ยนผ่านจากผู้ป่วย ไปสู่ชุมชนร่างทรง ซึ่งสะท้อนเรื่องของอำนาจในระดับชีวิตประจำวันของผู้คน

และส่วนสุดท้าย การต่อสู้ต่อรองของอำนาจและความรู้

บทความเรื่องที่ 1 การต่อสู้เพื่อกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวนาอีสาน โดยสมชัย ภัทรธรรณานันท์ ที่เผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับการต่อสู้ของ ชาวนาผู้ยากจน ซึ่งมีพื้นที่เปิดให้กับผู้เสียเปรียบในสังคมด้วยการต่อสู้ต่อรองเพื่อสิทธิของตนเอง

บทความเรื่องที่ 2 รัฐธรรมนูญ, กฎหมายป่าไม้ และ “ชาวเขาชายขอบ” โดย กมลวรรณ ชื่นชูใจ ซึ่งล้วงลึกศึกษาเข้าไปใน “พื้นที่กฎหมาย” แสดงให้เห็นปฏิบัติการเชิงอำนาจที่ซ่อนอยู่ใต้ความยุติธรรม ด้วยวาทกรรมกฎหมายป่าไม้

และบทความสุดท้าย ระหว่างความ “ผิดกฎหมาย (illegal)” กับ “ผิดกฎหมาย แต่ยอมรับได้ (licit)”: การต่อรองระหว่างรัฐกับชาวบ้านบริเวณชายแดนอีสาน - ลาว ในเรื่องการอพยพและการจ้างงานข้ามพรมแดน โดยสร้อยมาศ รุ่งมณี สะท้อนให้เห็นถึงชุดความรู้ใดที่จะนำไปใช้อธิบายความชอบธรรมระหว่างความถูกต้องกฎหมายและความผิดกฎหมาย

แต่ยอมรับได้

ทั้งนี้ทุกบทความนำเสนอปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของบุคคลและกลุ่ม และ ถอดรหัสทางวัฒนธรรมที่ซ่อนความจริงต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อคนไทย ความเป็นไทย หากเมื่อได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้วย่อมทำให้ผู้อ่านต้องตั้งคำถามสำหรับการศึกษาค้นคว้าวิจัย ต่อ ๆ ไปอีก เพื่อความเข้าใจต่อสมาชิกทุก ๆ คน และทุก ๆ กลุ่มในสังคม